

etapi u izgradnji narodne i državne vlasti u Crnoj Gori, koja će zahvatiti vrijeme od Četvrtog zasjedanja Crnogorske narodne skupštine aprila 1945. do konstituisanja Ustavotvorne skupštine Crne Gore i donošenja Ustava Crne Gore januara 1947. godine, biće tako reći grupisana na jednome mjestu značajna dokumentacija, što je od višestrukog značaja.« Tome još dodaje da bi takode trebalo sabrati najznačajnije dokumente iz rada NOO-a 1941. i 1942. godine i objaviti ih u posebnoj zbirci. Time bi se, bez sumnje, naučnim radnicima pružila izvanredna mogućnost da imaju na raspolaganju gotovo cijelu važniju dokumentaciju o izgradnji narodne i državne vlasti u Crnoj Gori, a mlada generacija mogla bi da se vaspitava na pravom izvoru, tj. na primjerima herojske i nadčovječanske narodnooslobodilačke borbe. U tome je poseban značaj te knjige — zbirke dokumenata.

Blagoje Mujović

*PETAR STRČIĆ, ZAPISNICI SJEDNICA OKRUŽNOG
NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA ZA HRVATSKO
PRIMORJE 1943—1945. GODINE*

Historijski arhivi u Rijeci i Pazinu izdali su 1975. god. knjigu građe »Zapisnici sjednica Okružnog narodnooslobodilačkog odbora za Hrvatsko primorje 1943—1945. godine«. Građu je prikupio i za tisak priredio Petar Strčić. Nakon dužeg istraživanja u Historijskom arhivu — Rijeka, Historijskom arhivu — Pazin, Arhivu Hrvatske — Zagreb, Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Hrvatske — Zagreb, Arhivu Vojnohistorijskog instituta — Beograd i Muzeju narodne revolucije — Rijeka, Strčić je pronašao 14 zapisnika sjednica ONOO-a za Hrvatsko primorje. Međutim, autor je u knjizi objavio i niz drugih dokumenata ONOO-a koji svjedoče o radu ovog najvišeg organa narodne vlasti u Hrvatskom primorju u toku NOB-a. Ukupno su u knjizi objavljena 33 dokumenta.

Knjiga sadrži dva osnovna dijela: uvod i građu, te kazalo osobnih i kazalo geografskih imena. Autor je uz to prikupio i u knjizi objavio niz zanimljivih slikovnih priloga.

U uvodu je ukratko prikazan razvitak narodne vlasti uopće i posebno razvitak organa narodne vlasti u Hrvatskom primorju od kraja 1941. god. do osnivanja najvišeg organa narodne vlasti u Primorju — Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje. Iako je u uvodu dan samo kratak prikaz razvoja narodne vlasti, ipak je bilo potrebno, barem u najkraćim crtama, dati određena tumačenja o promjeni funkcije NOO-a nakon osnivanja odbora JNOF-a. Istina, o JNOF-u ima dosta podataka u objavljenoj građi i bilješkama kojima je popraćena. No, možda je ipak trebalo ukazati na to da su nakon osnivanja odbora JNOF-a narodnooslobodilački odbori, a to znači i ONOO za Hrvatsko primorje, prestali biti općepolitički organi NOP-a i da su u njihovoj nadležnosti ostale isključivo funkcije političke vlasti.

Budući da se sadržaj knjige, tj. objavljena građa, odnosi na ONOO za Hrvatsko primorje, autor je dobar dio teksta u uvodu posvetio upravo toj problematici. Posebnu pažnju obratio je na dva značajna trenutka i to: na dataciju nastanka ONOO-a za Hrvatsko primorje i utvrđivanje uzroka koji su uvjetovali osnivanje ONOO-a za Hrvatsko primorje.

Na temelju prikupljenih i objavljenih zapisnika ONOO-a nije se moglo precizno utvrditi vrijeme nastanka toga organa narodne vlasti u Hrvatskom primorju. Prvi izvor koji govori o osnivanju okružnog organa narodne vlasti nastao je 5. ili 6. travnja 1943. godine. No, taj zapisnik govori o osnivanju Privremenog okružnog NOO-a za Primorje i Gorski kotar, a ne o osnivanju ONOO-a za Hrvatsko primorje. Koristeći se i drugim dokumentima ONOO-a, a ne samo zapisnicima sjednica, zatim dokumentima ZAVNOH-a, partijskih organa i tiskom NOP-a, autor je nastojao utvrditi točan datum nastanka posebnog ONOO-a za Hrvatsko primorje. Analizirajući, dakle, veći broj dokumenata, Strčić je uspješno obavio taj posao i prilično točno odredio vrijeme osnivanja ONOO-a za Hrvatsko primorje.

Uzroke koji su doveli do odvajanja ONOO-a za Primorje iz jedinstvenog Privremenog okružnog NOO-a za Primorje i Gorski kotar, autor nije sa sigurnošću mogao odrediti. Navodeći nekoliko sasvim prihvatljivih obrazloženja, autor se nije decidirano odlučio ni za jedno. Strčiću se ne može zamjeriti što se nije opredijelio za jedan jedini uzrok, jer se svaki od navedenih može zaista prihvatiti kao osnovni u tom trenutku. No, isto je tako moguće da su svi navedeni razlozi, a ne samo jedan jedini, utjecali na odluku o osnivanju posebnog ONOO-a za Hrvatsko primorje.

Posvećujući posebnu pažnju utvrđivanju vremena i uzroka nastanka ONOO-a za Hrvatsko primorje, autor nije dovoljno pažnje posvetio utvrđivanju nekih drugih podataka. Npr. u uvodu je netočno datirano osnivanje KNOO-a Krk s 14. rujnom 1943. godine. Autor nije uzeo kao točno ono što je navedeno u Organizacionom izvještaju ONOO-a za Hrvatsko primorje od 29. prosinca 1943. god. o osnivanju KNOO-a Krk. U tom izvještaju doslovno stoji: »[...] Cijele zime organizirali su se N.O.O.-i po svim kotarevima i u proljeće ove godine formirani su već kotarski N.O.O.-i u Sušaku i Kastvu, — a početkom ljeta na otoku Krku [...]«. Već je to moralo autora navesti da posumnja u točnost navoda da je KNOO Krk osnovan tek oko sredine rujna 1943. godine. Pogrešno datiranje nastanka KNOO-a Krk iznenađuje to više, što Strčić u bilješci navodi rad Ljube Karabaića, objavljen u Krčkom zborniku 6, a u Karabaićevom se tekstu izrijeком navodi 18. srpanj 1943. god. kao datum osnivanja Inicijativnog kotarskog NOO-a Krk. Naziv »inicijativni« vjerojatno je bio razlog što je Strčić odbacio tvrdnju Ljube Karabaića. Međutim, naziv »inicijativni« ni u kom slučaju ne znači da taj kotarski NOO nije imao iste funkcije kao i ostali kotarski NOO-i. Taj naziv označava samo da taj NOO nije biran, nego imenovan. Izvještaj KK KPH Krk od 21. kolovoza 1943. god. jasno o tom svjedoči. U tom izvještaju, u kojem je uostalom i naznačen datum osnivanja KNOO-a Krk, taj se NOO, kad se govori o njegovom osnivanju, naziva inicijativnim, a kad se govori o njegovoj prvoj sjednici, iz naziva toga odbora izostavlja se oznaka »inicijativni«. Dakle, KNOO Krk nije osnovan 14. rujna, nego 18. srpnja 1943. godine. (Koristim se ovom prilikom da ispravim i vlastitu grešku koju sam napravio u svom izlaganju na Pazinskom memorijalu 1973. god., tj. izlaganju koje je objavljeno u zborniku Pazinski

memorijal 4. Naime, tada mi nije bio poznat izvještaj KK KPH Krk od 21. kolovoza 1943. godine.)

U drugom dijelu knjige Strčić je objavio dokumente ONOO-a za Hrvatsko primorje. Pri objavljivanju građe autor je uzeo kriterij koji ne odgovara potpuno naslovu knjige. Naime, kako je već navedeno, Strčić nije objavio samo 14 do sada pronađenih zapisnika sjednica ONOO-a, već i zapisnike sjednica pojedinih organa ONOO-a i nekoliko izvještaja koje je ONOO za Hrvatsko primorje uputio ZAVNOH-u. Iako se, dakle, sadržajem udaljio ponešto od naslova knjige, autor je to uradio zato što se nastojao pridržavati svoje osnovne zamisli radi koje je i počeo rad na toj ediciji. Zamisao da prezentiranjem građe prikaže djelovanje toga najvišeg organa narodne vlasti u Hrvatskom primorju ne bi bila ostvarljiva da je Strčić objavio samo 14 zapisnika sjednica ONOO-a. Djelovanje ONOO-a za Hrvatsko primorje, od početka svibnja 1943. god. do kraja lipnja 1945. god., ne može se, naime, sagledati samo iz 14 pronađenih zapisnika sjednica koje ponekad dijeli veća vremenska distanca. Da se autor striktno pridržavao naslova knjige ostalo bi mnogo toga nepoznato o djelatnosti i radu ONOO-a. Strčić je stoga pri objavljivanju građe opravdano zaključio da se djelatnost ONOO-a ne može sagledati samo iz zapisnika sjednica, već i iz drugih dokumenata toga NOO-a. Takav je pristup logičan i iz jednog drugog razloga. Strčić je, naime, utvrdio da se na svim sjednicama ONOO-a za Hrvatsko primorje zapisnici nisu vodili, pa se, dakle, iz zapisnika sjednica ONOO-a neće moći nikada prikazati cjelokupna djelatnost Okružnog NOO-a za Hrvatsko primorje. Uz to, polazeći od sasvim prihvatljive pretpostavke da zbog disperzije građe iz perioda NOR-a i socijalističke revolucije, usprkos dugotrajnom istraživanju, možda nije pronašao sve sačuvane zapisnike, Strčić je odlučio da objavi i ostale dokumente ONOO-a koji mogu vremenski i sadržajno popuniti praznine. Opravdanost takvog postupka uočljiva je odmah na početku drugog dijela knjige, tj. dijela u kojem je objavljena građa. Prvi objavljeni dokument jest zapisnik sjednice Privremenog okružnog NOO-a za Primorje i Gorski kotar koja je održana 5. ili 6. travnja 1943. godine. Slijedeći pronađeni i objavljeni zapisnik jest zapisnik sjednice ONOO-a za Hrvatsko primorje, održane 27—29. srpnja 1943. godine. Dakle, puna četiri mjeseca nema podataka o sjednicama bilo Privremenog ONOO-a za Primorje i Gorski kotar, bilo ONOO-a za Hrvatsko primorje. Da se autor pri objavljivanju građe striktno pridržavao naslova knjige ostalo bi mnogo toga nejasno, npr. je li za čitavo to vrijeme djelovao jedinstveni ONOO za Primorje i Gorski kotar, je li, možda, ipak već prije srpnja 1943. god. osnovan posebni ONOO za Hrvatsko primorje, a zapisnici sjednica ili nisu vođeni ili nisu sačuvani itd. Da bi se izbjegle te dileme, autor je za vremenski period u kojem nedostaju zapisnici sjednica objavio dva druga dokumenta ONOO-a. Prvi je izvještaj Inicijativnog NOO-a za Hrvatsko primorje upućen ZAVNOH-u 8. svibnja 1943. god., a drugi je izvještaj Inicijativnog ONOO-a za Hrvatsko primorje upućen ZAVNOH-u 27. lipnja iste godine. Objavljivanjem tih dvaju dokumenata prije zapisnika sjednice ONOO-a za Hrvatsko primorje 27—29. srpnja 1943. god. postignuto je što se i željelo postići: izbjegnute su dileme o postojanju ili nepostojanju ONOO-a za Hrvatsko primorje, a uz to i kontinuitet u prikazivanju rada ONOO-a za Hrvatsko primorje. Međutim, naslovi pod kojima su objavljena ta dva dokumenta nisu točni, jer da su točni, ne bi bila točna Strčićeva datacija postanka ONOO-a utvrđena u uvodu knjige. Prema tome, organ narodne vlasti koji izvještava

ZAVNOH 8. svibnja i 27. lipnja 1943. god. nije bio Inicijativni odbor za osnivanje ONOO-a, nego Inicijativni ONOO za Hrvatsko primorje, čime se označava da nije biran nego imenovan. U neoslobođenom Hrvatskom primorju tada se zaista i nisu mogli provesti izbori za organe vlasti, pa većina NOO-a i nosi naziv »inicijativni«. To se vidi upravo iz izvještaja Inicijativnog ONOO-a za Hrvatsko primorje od 27. lipnja 1943. godine. U tom se izvještaju za organe vlasti na oslobođenom teritoriju (kotar Novi) navodi jednostavno NOO, dok se za neoslobođeni teritorij govori o inicijativnim NOO-ima.

Objavljenu građu autor je popratio bilješkama i širim komentarima, tamo gdje je smatrao da su oni neophodni, što svjedoči o savjesnom i stručno objavljenom poslu. Poneki propust ili nepreciznost nimalo ne umanjuju vrijednost te knjige građe.

Antun Giron